

Konstruktionen av en ”invandrare”

I mötet mellan tillskrivandet och behovet av en kollektiv
identitet

Abstract

The way society categorize different people into groups is problematic in the sense that the categorization can seem stigmatizing and have social consequences for those being categorized. Immigrants are one of those problematic categories.

The following essay studies this categorization of “immigrants” based on a governmental investigation of structural discrimination that took place in 2002-2008. The aim is to study the use of the category “immigrant” and the consequences that follows such a categorization. This is done by a case-study in which the view on how the category “immigrant” is constructed and reproduced in the magazine *Invandrarkvinnan*. The purpose is to examine how the people classified to this collective identity relate to the category. A theoretical framework characterized by social constructivism and intersectionality combined with a discourse analysis has been used in order to analyze the construction of “immigrants” in *Invandrarkvinnan*.

My results show that there is a distance in the understanding of the categorization between the research community and the ones labeled as “immigrants”. The research community focuses on the consequences of categorization and the ascription of a collective identity, while the need to belong to a collective identity is visible in the construction of “immigrants” in *Invandrarkvinnan*.

Nyckelord: kollektiv identitet, ”invandrare”, diskursanalys, socialkonstruktivism, interseksjonalitet

Antal ord: 9407

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Metod	2
1.3	Material	3
1.4	Motivering av fall och avgränsning	4
1.4.1	Begrepp och definitioner	5
1.4.2	Disposition	5
2	Det politiska arbetet mot diskriminering	6
2.1	Flera utredningar under kort tid	6
2.2	Kategorisering och intersektionalitet	7
3	Teoretiska perspektiv på kategorisering	9
3.1	Socialkonstruktivism.....	9
3.2	Intersektionalitet.....	12
4	Konstruktionen av en ”invandrare”	13
4.1	Invandrarkvinnan	13
4.1.1	Dikotomi mellan svensk/invandrare.....	13
4.1.2	Utanförskap	15
4.1.3	Nationella och kulturella förstärkningar	16
4.1.4	Essentialism.....	18
4.2	Vi Mänkor.....	19
4.3	Sammanfattande diskussion	20
5	Slutsats	22
6	Referenser	24

1 Inledning

Kategorier används idag i politiken i stor omfattning för att rikta politiska åtgärder mot en viss grupp av människor. Det kan röra sig om jämställdhetspolitik riktad mot kategorier av kvinnor och män, välfärdspolitik för att jämna ut villkor och förutsättningar för rika och fattiga eller socialpolitik för att förbättra vården för våra pensionärer. Vad dessa kategorier har gemensamt är inte enbart att de är riktade mot en grupp av människor som antas ha något väsentligt gemensamt, utan även att de är konstruerade med tydliga gränsdragningar kategorierna emellan. Trots kategoriseringens nytta i form av underlättandet att bedriva politik finns även svårigheter.

Ett omtalat och ofta omdiskuterat politikområde är det som riktas mot den grupp av människor som brukar benämnas ”invandrare”, eller personer med utländsk härkomst. Från många håll ses det som problematiskt att kategorisera människor som ”invandrare”, då man anser att detta kan ha en stigmatiserande effekt. Kategoriseringen kan kritiseras med argument som att den är identitetsskapande och har en negativ klang. Ett begrepp som ”invandrare” innebär också ofta en essentialistisk syn, en ”invandrare” är något man är för en lång tid framöver och som bygger barriärer mellan de som invandrat och de som är födda i landet.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte i denna uppsats är att undersöka synen på ”invandrare” som en politisk kategori. Detta kommer att ske genom en teoridiskussion utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på hur kategorin ”invandrare” konstrueras och vad konsekvenserna av denna konstruering kan innebära. Här kommer även intersektionalitet att tas upp. Politiken har här en bred definition och syftar således inte enbart till det som förekommer inom den formella politikens väggar.

Denna diskussion kommer i uppsatsens senare del att ställas mot en empirisk undersökning av hur kategorin används av dem som själva har invandrat till Sverige och ofta benämns som ”invandrare”. Finns det några motsägelser mellan de olika sätt att se på kategorin ”invandrare” som förekommer i teoridiskussionen och i den empiriska undersökningen?

Uppsatsens syfte är således att föra en teoretisk diskussion med empiriska illustrationer bestående av en analys av texter publicerade i en invandrarförenings egen tidskrift. Uppsatsen gör, med sitt begränsade empiriska material, därmed inget anspråk på att visa en representativ bild av hur invandrarföreningar, och

därmed i förlängningen de som invandrat till Sverige, ser på kategoriseringen av ”invandrare”. Mina frågeställningar är:

- Vilka bilder av kategorin ”invandrare” konstrueras i tidskriften *Invandrarkvinnan*?
- Hur ser relationen ut mellan hur kategorin ”invandrare” betraktas i teorin och hur den används av dem som brukas klassas till denna grupp?

1.2 Metod

Diskursanalys har valts som metod vid analysen av det empiriska materialet. Detta är en metod som kan förstås dels som en samhällsvetenskaplig teori, dels som en analytisk metod (Bergström & Boréus, 2005, s 306). I denna uppsats kommer dock diskursanalys användas enbart som en samhällsvetenskaplig metod. I *Diskursanalys som teori och metod* beskrivs den nära sammanlänkningen mellan teori och metod, men där även möjligheten och det önskvärda i att utveckla de diskursiva perspektiven framläggs. Detta kan göras genom en blandning av olika diskursanalytiska perspektiv eller genom kombinationen av diskursanalys och andra ickediskursiva teorier (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 10). I detta syfte har den socialkonstruktivistiska teorin valts att kombineras med den diskursanalytiska metoden. Gemensamt för de båda är tyngdpunkten på språket och hur språket formar verkligheten. Socialkonstruktivism är en beteckning för en rad nyare teorier om kultur och samhälle, där diskursanalysen är ett vanligt förekommande angreppssätt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 11).

Av diskursanalysens olika perspektiv har forskarparet Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursanalytiska inriktning valts som metod. Inriktningen har en förståelse av det sociala som diskursivt konstruerat och är på grund av sitt breda fokus väl lämpad att kombinera med socialkonstruktivistiska infallsvinklar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 31). Laclau och Mouffe menar att en del av diskursanalysens syfte är att kartlägga hur människor kategoriseras och hur det påverkar deras handlingsförmåga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 66). Identitet och representation är några, för detta perspektiv, relevanta begrepp. Identitet ses som något socialt, och är på så sätt något man antar, tilldelas och förhandlar om i diskursiva processer. Identiteten fås genom att man låter sig representeras av en rad signifikanter med en nodalpunkt som centrum (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 51).

Ett antal för diskursanalysen viktiga begrepp presenteras av Laclau och Mouffe. *Diskurs* förstås som en fixering av betydelse inom en bestämd domän. *Element* är de tecken som inte slutgiltigt fått sin mening fixerad, medan *moment* är tecken med fixerad mening i avseende att de skiljer sig från varandra på bestämda sätt. En *nodalpunkt* är ett privilegierat tecken kring vilket de andra tecknen ordnas och får sin betydelse. Diskursen försöker på så sätt att göra element till moment genom att reducera begreppens mångtydighet till entydighet (Winther Jørgensen

& Phillips, 2000, s 34). Detta ska inte ses som någon fullständig tillslutning, snarare hotar alltid det *diskursiva fältet*, dit uteslutna betydelseutskrivningar förskjutits, att undergräva eller förändra diskursen. En *artikulation* innebär att tecknen sätts i relation till andra tecken för att ge mening, på så sätt skapas en relation mellan elementen så att elementens identitet förändras (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 35).

Bergström och Boréus påpekar att diskursanalyser genomförda inom samhällsvetenskapliga ämnen inte följer någon specifik metodriktning. Några färdiga mallar att använda för en studie finns inte (Bergström & Boréus, 2005, s 329). Noggrannhet och genomskinlighet i utförandet av den empiriska analysen blir i detta läge än viktigare. Detta för att läsaren ska kunna förstå och själv ta ställning till de val och tolkningar som har gjorts. Tydlighet och systematik menar Esaiasson et al är självklara kriterier för vetenskaplighet, där tydlighet innebär ett öppet redovisande av material och redogörelse för besvärliga val som gjorts. Systematik syftar på att utsätta sina föreställningar för rimliga prövningar och inte låta den egna önskeuppfattningen eller förförståelsen styra undersökningen (Esaiasson et al, 2007, s 10).

Den metod som slutligen konstruerats för uppsatsen är väl avgränsad för att passa uppsatsens syfte och bygger på en närläsning av källmaterialet, där den teoretiska ramen styr vad som letats efter i texterna. De teoretiska begreppen har på så sätt fungerat som en kategorisering vid tolkning av materialet, men även som en diskursanalytisk artikulering vid förståelsen av vilken innebörd som läggs i kategorin ”invandrare”.

1.3 Material

Valet av analysenheter är sällan självklart, utan beror på forskningens övergripande fråga och är något som kräver en noga avvägning. Urvalet innebär en problematisk avvägning där konsekvenserna av de tagna besluten är väsentliga att överväga (Esaiasson et al, 2007, s 249).

Som material har tidskriften *Invandrarkvinnan* valts. *Invandrarkvinnan* utges av Riksförbundet Internationella föreningar för invandrarkvinnor och startades 1973. Tidskriften utkommer 4 gånger om året och har en upplaga på 2500 exemplar. Tidskriften beskriver sig som ett språkrör mellan invandrarkvinnor, svenska kvinnor och det svenska samhället. (immi.se) Tidskriftens positionering som ”ett språkrör” mellan två uppställda kategorier av kvinnor, ”invandrare” och ”svenska” upplevs intressant och har legat till grund för urvalet av materialet.

Artiklar ur *Invandrarkvinnan*, bestående av redogörelser eller sammanfattningar av aktuella händelser främst inom den migrationspolitiska sfären, har uteslutits ur materialet. Analysen har istället koncentrerats till artiklar, skrivna av tidskriftens redaktion eller föreningens medlemmar, där bilden av ”invandrare” i Sverige framkommer.

Ytterligare en tidskrift, riktad mot kvinnor, har lyfts in för en kortare jämförelse över hur tidskrifterna konstruerar kollektiva identiteter. I detta

avseende har Vi människor, som ges ut av Svenska Kvinnors Vänsterförbund och startade 1947 med syfte att nå ut med kvinnors åsikter, valts. Valet att ta in ytterligare en tidskrift innebär inte att uppsatsen ska ses som en jämförande studie. Uppsatsen kretsar kring tidskriften *Invandrarkvinnor*, där Vi människor används för att belysa hur en mer komplex konstruktion av en kollektiv identitet kan förstås. Motivet att välja två så olika tidskrifter för jämförelse, dels en med feministiskt kvinnoperspektiv, dels en invandrarförenings skrift till dess medlemmar kan upplevas tämligen märkligt. Trots det menar jag att urvalet kan motiveras med det tydliga synliggörande av olika positioner när det gäller kategorisering som här framkommer.

1.4 Motivering av fall och avgränsning

Tidigare forskning på området består i stor utsträckning av granskningar av hur kategorin eller begreppet ”invandrare” används i medier. Exempel på en sådan studie är *Mörk magi i vita medier: svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism* av Ylva Brune där studien visar att ”invandrare” ofta i medier framställs antingen som offer eller som hot. I *Blatte betyder kompis* av Rickard Jonsson studeras ”invandrarkillars” språk och hur detta verkar för gränsdragningen mellan ”svenskar” och ”invandrare” och i konstruktionen av en maskulin könsroll.

Mig veterligen är forskning över hur bilden av ”invandrare” konstrueras och reproduceras av de som själva invandrat begränsad och utgör därmed, i mitt tycke, en intressant infallsvinkel.

Föreningslivet har en lång tradition i Sverige (Dahlstedt, 2003, s 27). Trots detta har invandrarföreningar och invandrarorganisationer spelat en undanskymd roll i den svenska samhällsvetenskapliga forskningen. Den forskning som har bedrivits på området, där föreningarna legat i fokus, är framförallt genomförd under 1980-talets början och domineras av forskning om de finska organisationerna i Sverige (Dahlstedt, 2003, s 30). Dahlstedt menar att deltagande i föreningslivet kan vara en viktig del till en integrering i det svenska samhället för de som på ett eller annat sätt är marginaliserade. Hit betraktas många av de personer och grupper som inte är födda i Sverige, såväl när det gäller ekonomisk, politisk och social marginalisering (Dahlstedt, 2003, s 27). En granskning av dessa föreningar och organisationer när det gäller hur bilden av ”invandrare” målas upp i förhållande till det ”svenska” kan därför vara viktig då konstruerandet av den kollektiva identiteten även får sociala konsekvenser.

De avgränsningar som valts för uppsatsen gäller bland annat tidsramen för undersökningen, där denna är avgränsad till kontexten kring Diskrimineringslagstiftningen. Tidskrifter från 2008 har därför varit utgångspunkten, men material från 2007 har även tagits in. Detta för att möjliggöra en djupare analys, men även då diskussionen om diskrimineringslagstiftningen var aktiv redan då.

1.4.1 Begrepp och definitioner

”Invandrarförening” är den term som används i såväl den allmänna som i den politiska debatten (Dahlstedt, 2003, s 27). Termen har ingen tydlig definition, men Dahlstedt menar att enbart en demografisk utgångspunkt är något förenklande och att även en social och kulturell dimension bör läggas till begreppets betydelse. På så sätt skulle ”invandrarförening” förstås som en förening där majoriteten av medlemmarna är födda i ett annat land än Sverige och som dessutom har en social och kulturell prägel på sin verksamhet, ofta kopplad till en viss nationell eller etnisk grupp (Dahlstedt, 2003, s 28). Jag väljer att luta mig mot Dahlstedts förståelse av begreppet och invandrarförening syftar således i denna uppsats inte enbart till en förening där majoriteten av medlemmarna är födda utanför Sverige, utan där verksamheten har en anknytning till migrationen. Utan denna extra dimension skulle en invandrarförening exempelvis kunna utgöras av en fotbollsklubb med stort antal medlemmar födda utomlands.

Begreppet ”invandrare” används med citationstecken för att betona begreppets konstruerade karaktär. I likhet med socialkonstruktivismen intar jag en position där ”invandrare” främst ses som en socialt konstruerad kategori. Att själv använda ett begrepp som kan anses ha en stigmatiserande och fastlåsende karaktär upplevs givetvis som problematiskt. Samtidigt är det nödvändigt med ett gemensamt språk, för att kunna prata om och förhålla sig till saker och ting. Ett möjligt alternativ till begreppet ”invandrare” är ”invandrad”, där det senare syftar på något man *har gjort* snarare än något man *är*. Trots det är ”invandrare” det begrepp som avses undersökas och därmed även det begrepp jag använder i denna uppsats.

1.4.2 Disposition

Uppsatsens andra del utgör den politiska ramen för uppsatsen, där flera utredningar om diskriminering genomförda under 2000-talet behandlas. Diskrimineringsutredningen som startade 2002 och som varit aktuell de senaste åren har använts för att tidsmässigt avgränsa den empiriska analysen och skapa en bild av det politiska klimatet under denna tid vad gäller synen på kategorisering.

Den tredje delen består av en socialkonstruktivistisk teoriöversikt inom det relevanta området. Detta för att skapa ett teoretiskt ramverk där diskussionen om kategorisering av invandrare tar plats. Intersektionalitetsperspektivet presenteras som en förståelse av hur olika maktordningar samverkar.

I uppsatsens fjärde del utförs den empiriska analysen där bilden av hur ”invandrare” framställs i tidskriften *Invandrarkvinnan* undersöks utifrån Laclau & Mouffes diskursanalys och en socialkonstruktivistisk teori. Tidskriften *Vi Mänskor* används för en kortare komparation.

Uppsatsens resultat redogörs och diskuteras i uppsatsens femte och sista del.

2 Det politiska arbetet mot diskriminering

Den politiska ramen för uppsatsen består av det arbete som under 2000-talet pågått i flera, av regeringen tillsatta utredningar för att stärka skyddet mot diskriminering. Här har Diskrimineringsutredningen valts som utgångspunkt, där den politiska debatten varit aktuell under de senaste åren till följd av den nya diskrimineringslag som trädde i kraft den 1 januari 2009. Diskrimineringsutredningen har pågått omkring samma period som flera andra uppmärksammade och bitvis kritiserade utredningar om strukturell diskriminering.

Dessa utredningar utgör tillsammans den kontext kring hur man från politiskt håll ser på diskriminering och kategorisering. På grund av det i huvudsak negativa mottagande som de två utredningar ledda av Masoud Kamali och Paul Lappalainen bemötts med, har Diskrimineringsutredningen valts som utgångspunkt för den empiriska analysen. Denna utredning har, trots att det även finns likheter mellan de tre utredningarna, fått större genomslagskraft och antas därför bättre haft möjlighet att påverka sin omgivning vad gäller synen på kategorisering. Kontexten kring Diskrimineringsutredningen ska således förstås som en politisk avgränsning i tid för uppsatsens syfte.

2.1 Flera utredningar under kort tid

Våren 2004 tillsattes en utredning om makt, integration och strukturell diskriminering, med professor Masoud Kamali som särskild utredare. Utredningen tog vid där den tidigare Integrationspolitiska maktutredningen lades ner på grund av legitimitetsförlust och avhopp från två medlemmar från utredningens expertgrupp (SOU 2006:79, s 33). Utredningens uppdrag var att identifiera strukturell diskriminering utifrån etnisk eller religiös tillhörighet och analysera mekanismerna bakom och konsekvenserna av sådan diskriminering (SOU 2006:79, s 37). Den nya utredningen lade fram sitt slutbetänkande SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning* i augusti 2006.

Beslutet att lägga ner den pågående Integrationspolitiska maktutredningen och istället tillsätta en ny utredning med Kamali som särskild utredare bemöttes med högljudda protester. Kritiken bottnade i en syn på nedläggandet av utredningen som ett resultat av en politisering av forskningen, där regeringen genom den nya utredningen valde de resultat som ansågs önskvärda (Ahlbäck 2004).

Under 2003 tillsattes ännu en utredning om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet, med Paul Lappalainen som särskild utredare. Syftet med utredningen var att redovisa den kunskap som fanns om strukturell diskriminering (Direktiv 2003:118). Utredningen presenterade sitt slutbetänkande SOU 2005:56 *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* i juni 2005.

Under delvis samma period, med start 2002, pågick arbetet i Diskrimineringskommittén med syfte att göra en översyn över den svenska diskrimineringslagstiftningen och se över en möjlig sammanslagning av de olika diskrimineringslagarna (Direktiv 2002:11). Kommittén lade fram sitt slutbetänkande SOU 2006:22 *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning* i februari 2006 där en gemensam lagstiftning mot diskriminering föreslogs.

I mars 2008 överlämnades propositionen 2007/08:95 *Ett starkare skydd mot diskriminering* från regeringen till riksdagen.

Den nya diskrimineringslagen (2008:567) ersätter sju diskrimineringslagar där tillsyn sker från en ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen. De tidigare ombudsmännen slås således samman till en myndighet. Lagen innehåller två nya diskrimineringsgrunder, könsöverskridande identitet eller uttryck och ålder, och omfattningen vidgas till att gälla fler samhällsområden än tidigare (regeringen.se).

Det finns flera beröringspunkter mellan de olika utredningarnas trots deras olika utgångspunkter. Trots att Kamalis och Lappalainens utredningar har skett oberoende av varandra och blivit utsatta för delvis hård kritik går en del av de förslag som presenteras i de båda betänkandena att spåras även i diskrimineringskommitténs betänkande SOU 2006:22. Förslag om positiv särbehandling framläggs exempelvis i alla tre utredningar (SOU 2006:79, s 337; SOU 2005:56, s 571; SOU 2006:22, s 686f). Kamali föreslår en ny myndighet för jämställdhet, Lappalainen en ny lag om en stärkt diskrimineringsombudsman och en sammanhållen diskrimineringslag (SOU 2006:79, s 266; SOU 2005:56, s 567f), en sådan lagstiftning som även presenteras av Diskrimineringskommitténs utredning.

2.2 Kategorisering och intersektionalitet

Intersektionalitet är ett för diskrimineringsarbetet relevant uttryck i den mån att det möjliggör en förståelse av flera, samverkande maktstrukturer som kan verka diskriminerande.

Lappalainen menar i SOU 2005:56 att den samlade diskrimineringslagen stärker möjligheten till ett intersektionalitetsperspektiv. Ett sådant perspektiv kan ge en djupare förståelse av den komplexitet som diskriminering grundas på (SOU 2005:56, s 568). Diskriminering uppstår i det dynamiska samspelet mellan olika maktordningar. En samlad diskrimineringslagstiftning kan därmed, menar Lappalainen innebära ett mer effektivt arbete mot diskriminering (ibid.).

I SOU 2006:79 framhålls att individens utsatthet för diskriminering inte kan reduceras till en maktstruktur eller förklaras utifrån enkla grupp tillhörigheter. På

så vis kan exempelvis det rasistiska maktutövandet förstärkas och naturaliseras genom andra relationer av förtryck. Diskriminering av "invandrare" yttrar sig inte på samma vis för alla "invandrare", utan måste förstås i relation till kön, klass, sexualitet, ålder och andra för individen relevanta tillhörigheter. Ett intersektionalitetsperspektiv, där maktutövande och ojämlikhet kopplas till tillskrivningar av kollektiva identiteter måste därmed göras synlig i relation till den strukturella diskrimineringen (SOU 2006:79, s 46).

I SOU 2006:22 *En sammanhållen diskrimineringslag* används intersektionalitet för att argumentera för behovet av en ny, samlad myndighet i arbetet mot diskriminering. Begreppet förklaras som en fokusering på hur olika maktordningar samverkar och är sammanflätade med varandra, där det finns strukturer som gör att en viss specifik kombination av faktorer hos individen leder till diskriminering (SOU 2006:22, s 216). En samlad lagstiftning reducerar behovet av att kategorisera och namnge diskriminering utifrån förenklade ramar och möjliggör för ett helhetsgrepp om den strukturella diskrimineringen.

Enigheten inom de olika utredningarna avseende synen på intersektionalitet och hur kategorier används förenklande i diskrimineringsfrågor, måste tolkas som ett uttryck för den politiska kontexten. Trots den kritik som framlagts mot utredningarna ledda av Kamali och Lappalainen, har Diskrimineringsutredningen fått stor genomslagskraft. Även då utredningarna tillsammans utgör en förståelse för den politiska synen på kategorisering, är det därmed Diskrimineringsutredningen som valts för den politiska ramen.

3 Teoretiska perspektiv på kategorisering

Den teoretiska diskussionen tar sin utgångspunkt i användandet av kategorier i politiken. Hur påverkar detta de kategoriserade och bilden av dessa? Här kommer ett teoretiskt ramverk utgjord av socialkonstruktivismen och intersektionalitetsperspektivet att användas.

Socialkonstruktivismen är en teori med utgångspunkt i att språket är socialt konstruerat. Därmed blir även vår uppfattning och kunskap om ”verkligheten” socialt konstruerad. Vår kunskap om verkligheten är på så sätt snarare en produkt av vårt sätt att kategorisera världen, än en spegelbild av en objektiv sanning. Världsbilder och identiteter ses som historiskt och kulturellt präglade och är därmed förändringsbenägna (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 11). Synsättet kan således användas för att ifrågasätta det som vi uppfattar som naturligt och självklart (Wenneberg, 2001, s 12f).

Intersektionalitet är ett begrepp för att förstå och analysera hur olika maktstrukturer samtidigt kan verka diskriminerande. De olika maktstrukturerna korsar varandra och innebär därmed att en enkel förståelse av olika kategorier som separata strukturer missar de gränsöverskridande processer som skapar diskriminering (Lykke, 2005, s 9f).

3.1 Socialkonstruktivism

”Invandrare” är en komplicerad kategori, som trots gruppens heterogenitet ofta får en betydelse som refererar till etnicitet snarare än själva migrationen. I praktiken används begreppet ”invandrare” främst om befolkningsgrupper som utifrån föreställningar om etnicitet och kultur antas skilja sig påtagligt från det som man ser som det ”svenska”. När termen refererar till främlingskap snarare än migration blir kategorins gränser suddiga och vem som i vardagliga situationer etiketteras som ”invandrare” bedöms utifrån en skala oberoende av faktisk immigration (Borevi & Strömblad, 2004, s 10). Stigmatisering utgör en av kategoriseringens baksidor och botten i de värderingar som tillskrivs olika kategorier. Kategorin ”invandrare” belastas ofta av negativa övertoner som i förlängningen kan verka diskriminerande (Borevi & Strömblad, 2004, s 9).

Media har en väsentlig roll när det gäller att befästa stereotypa uppfattningar. Detta gäller inte minst stereotyper om ”invandrare” där tendensen i media är att existerande stereotyper befästs, snarare än att nya skapas (Petersson & Hellström, 2004, s 103). Begreppet ”invandrare” slog igenom och började användas i

nyhetsmedierna runt mitten av 1970-talet. Genom introducerandet av begreppet och ett ständigt upprepanande av detta, ofta i form av sammanslagningar med andra ord så som invandrarutredning, invandrarproblem och invandrarstat, bidrar nyhetsmedierna till att skapa en gränsdragning mellan de som är födda i Sverige av svenskfödda föräldrar och de som inte är det. "Invandrare" ses som en objektiv kategori och även om begreppet används med varierande innebörd är kärnan en icke-svenskhet i relation till främst kulturella skillnader (Brune, 2004, s 60f). Den ständigt upprepanande urskiljningen av vem som är född i Sverige och vem som har invandrat lägger grunden för idéer om att det finns viktiga skillnader dem emellan, baserat på ursprung (Brune, 2004, s 86)

Det som skiljer "invandrare" som kategori från andra kategorier som kan antas bli utsatta för stigmatisering är sammankopplingen till nationen och med den idén om "den Andra". Avgränsningen från det som anses vara "svenskt" görs genom att andra kulturer framställs som etnocentriska och som ett hot mot det "svenska". Här finns en hierarkisk ordning av kulturer som kan kopplas till rasismens idéer (Brune, 2004, s 90)

Aleksandra Ålund, professor vid Tema Etnicitet, Linköpings Universitet menar att det finns problem relaterade till det hon kallar för definitionernas makt. Den diskursiva konstruktionen av "invandrare" är en sådan definition, som när den innehåller en syn på kulturer som något essentialistiskt får konsekvenser för förståelsen av begreppet. I konstruktionen inryms gränsdragningar mellan den "svenska" kulturen som uppfattas som enhetlig och modern och "invandrarnas" kulturer som ses som mer traditionsbundna och lägre stående. De kulturella gränser skapade i denna gränsdragning underlättar den sociala indelningen och kategoriseringen av människor utifrån etnicitet (Brune, 2004, s 86; Ålund, 2002, s 8).

Kategorier – som ett uttryck för att sortera och klassificera människor – är ständigt utsatta för diskussion där dess innebörd omförhandlas allt eftersom. Hur betydelsen av kategorin ser ut bottnar i maktförhållanden bland dem som strider om rätten att definiera (Wigerfelt, 2004, s 27). Kategorisering i termer av invandrare, flyktingar eller etniska minoriteter sker på statlig nivå utifrån diskurser grundade i asylprocessen och FN: s Genèvekonvention från 1951 och är genom sitt sätt att socialt gruppera människor i samhället ett sätt att utöva makt. Detta får som följd att de få möjligheter som finns att själv representera sig och sina intressen blir av större betydelse för de kategoriserade. Samtidigt som kategorierna, utifrån dessa diskurser, får en precis innebörd legalt och administrativt används de i vardagligt språk mer lösryckt och med andra innebörder (Stoltz, 2000, s 12). Definitioner spelar på så sätt en avgörande roll för hur vi uppfattar, är en del av och försöker att ändra på verkligheten. Genom att ge ord vissa värdeladdningar och inte andra sätts ett fokus på vad verkligheten är. Stoltz menar att vår representation av vad vi ser som verklighet är beroende av diskurser vi har skapat. Ord är de verktyg vi använder för att skapa mening, men ord har också begränsningar (Stoltz, 2000, s 35).

Även Stuart Hall för i *Representation – Cultural representation and signifying practices* en diskussion om språkets roll och menar att det är genom språket vi förstår världen. (Hall, 1997, s 1) Hall skiljer mellan stereotypisering och

typisering när det gäller kategorier och menar att typisering är nödvändiga verktyg för att förstå verkligheten. Genom dessa klassar vi objekt, människor och händelser utifrån generella klassifikationssystem. Stereotypisering däremot är ett sätt att reducera människor till ett fåtal förenklande antaganden som om dessa vore naturligt fastställda och uppkommer ofta där ojämlika maktförhållanden förekommer (Hall, 1997, s 257; Stoltz, 2000, s 42). Stereotyper fungerar genom att beskrivningar av enskilda händelser eller personer, genom att underordnas en idéstruktur, framställs som om de har generell karaktär (Brune, 2004, s 78). På så sätt upprätthåller stereotyper symboliska skillnader mellan det normala och onormala, det acceptabla och oacceptabla, "vi och "dem". Genom att sammansluta "oss" i ett föreställt samhälle exkluderas "de andra". Stereotyper fungerar på så sätt genom att klassificera människor runt en norm och konstruera det uteslutna som "de andra" (Hall, 1997, s 258f). "Invandrarkillen/mannen" och "invandrarflickan/-kvinnan" blir på så sätt ständigt reproducerade figurer snarare än representanter för de som invandrat. Figureerna kontrasteras mot dominerande normer och ideal i samhället och används som dikotomi mot "vi" och vad "vi" inte är (Brune, 2004, s 79).

Boréu menar enligt Brune att innebörden av "svensk" sällan är något som problematiseras, vilket tolkas som att "svensk" ses som en normkategori. Till skillnad från normkategorin är det avvikelserna, "invandraren", som pekas ut och utreds (Brune, 2004, s 61). En normativ svensk identitet ställs på så sätt mot "invandrarens" identitet (Brune, 2004, s 63). På så sätt konstrueras generella skillnader mellan ett oproblematiserat "vi" som normkategori och "invandrarna" och fungerar genom ständig upprepning som stigmatiserande (Brune, 2004, s 76).

Oenigheter om de politiska och teoretiska konsekvenserna av användandet av kategorier baserade i identitetspolitik har enligt Ålund förekommit en längre tid, där kritiker menar att politiken har en kulturaliserande och essentialistisk påverkan. Uppfattningar om identitet är ofta baserade på förenklade antaganden om kulturell homogenitet (Ålund, 2002, s 28).

Kategorisering kan även ha en rad politiska konsekvenser i den mån att det är kategoriseringens art eller bristen på kategorisering som avgör var och om frågan tas upp politiskt (Stoltz, 2000, s 36). Samtidigt menar Ålund att det finns ett samband mellan identitetspolitik och social exkludering. Även då identiteter är komplexa och vid en dekonstruktion visar på en heterogenitet snarare än en homogenitet inom gruppen, finns det en sak som håller samman gruppen, nämligen diskrimineringen. Ålund refererar till ett exempel av Bell Hooks i *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics* från 1991 där den svarta identiteten påstås vara karaktäriserad av rasism. På så sätt blir identitetspolitiken central i de svartas politiska kamp så länge som rasismen kvarstår (Ålund, 2002, s 29). Stoltz ifrågasätter dock huruvida delad erfarenhet, som en bas för gruppmedlemskap, automatiskt innebär delade mål och tro. Delad erfarenhet bygger på en syn på erfarenheter som omedelbart tillgängliga, förstådda och namngivna och ignorerar därmed det komplexa sambandet mellan beteende och dess representation (Stoltz, 2000, s 34).

The paradox of visibility, synlighetens paradox, utgör en stor del av Stoltz forskning i *About being (t)here and making difference* och innebär att feminister i

syfte att synliggöra kvinnor i politisk teori och praktik skapar en definition av kvinnor som är exkluderande i sig själv. Genom att en definition aldrig kan täcka alla exkluderas alltid någon. Detta utgör en semantisk paradox i avseende att utfallet beror på vilken mening man lägger i det involverade ordet (Stoltz, 2000, s 31). Detsamma kan sägas om kategorin ”invandrare”, som liksom kategorin kvinnor, är en bred och heterogen kategori. Även när intentionen är att undvika exkludering innebär ett användande av kategorin således ett fastlåsende av begreppets gränser och därmed ett exkluderande (Stoltz, 2000, s 32).

Som en effekt av statlig politik och lagstiftning är det inte möjligt att helt undvika kategorisering. Samtidigt är möjligheten att influera konstruerandet av kategorier av betydelse för alla som är berörda av dem. En skillnad kan göras mellan självrepresentation, och därmed identifikation, och representation genom andra, där det för dem som utsätts för kategorisering är viktigt att kunna representera sig själv och påverka representationen av sig själv (Stoltz, 2000, s 16). Självrepresentation kan dock aldrig helt isoleras från den representationen som sker av andra, utan samband föreligger mellan dessa (Stoltz, 2000, s 36).

3.2 Intersektionalitet

Intersektionalitetsperspektivet är uppmärksammat bland dem som analyserar maktutövande och ojämlikhetsskapande utifrån kategorier. Makt ses som kontextbaserad och instabil, där uteslutande normer som verkar stigmatiserande och genom att naturalisera underordningen är centralt. Det som skiljer intersektionalitetsperspektivet från andra angreppssätt är dess fokus på flera maktordningar. Istället intar man en position där den komplexitet som kännetecknar maktutövandet och ojämlikhetsskapandet i skilda institutionella sammanhang och historiska kontexter uppmärksammas (SOU 2005:41, s 233).

Den hierarkiska ordning som detta ger upphov till är inte fixerad, utan skapas och återskapas ständigt genom processer av dominans och motstånd (ibid.). Kön, klass, etnicitet och sexualitet är inte fixerade kategorier, utan sociala positioner som får mening genom människors handlande i specifika institutionella sammanhang och historiska kontexter (SOU 2005:41, s 234). Inga maktpositioner konstrueras oberoende av dessa kategorier. Maktutövande som social praktik är alltid grundat i flera maktasymmetrier, där ett reducerande av individer till ensidiga och fixerade kategorier, så som ”invandrare”, innebär att de gränsöverskridande processer som skapar underordning ignoreras (SOU 2005:41, s 239).

Begreppet används för att analysera hur inkludering och exkludering skapas runt diskursivt och institutionellt konstruerade kategorier genom att dessa är utsatta för interagerande sociokulturella hierarkier och maktordningar. Syftet är en analys av hur kategorier som etnicitet, genus, klass, sexualitet och ålder konstruerar varandra. (Lykke, 2005, s 8). Problem uppstår när sociala kategorier ses som separata strukturer. Feminismen och antirasismen lyfts ofta upp som ett exempel på när en sådan uppdelning är problematisk (Lykke, 2005, s 9f).

4 Konstruktionen av en ”invandrare”

Efter genomgång av metodologiska val, material och teori är det nu dags för den empiriska analysen. Analysen av tidskriften *Invandrarkvinnan* sker genom en diskursanalys i Laclau och Mouffes anda kombinerat med en socialkonstruktivistisk infallsvinkel. Laclau och Mouffe ser samhälle och identitet som flytande och föränderliga och som något som därmed aldrig helt kan fixeras. De gruppbildningar som ändå finns i samhället är skapade i politiska diskursiva processer. En diskursanalys i detta syfte blir således att undersöka hur vi skapar verkligheten så att den blir en objektiv och självklar omvärld (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 40).

Som en kortare jämförelse används tidskriften *Vi Män* i syfte att synliggöra vilka skillnader och likheter som finns i de båda tidskrifterna avseende hur kollektiva identiteter framställs. Sist i analysen förs en sammanfattande diskussion.

4.1 Invandrarkvinnan

Den konkreta diskursens nodalpunkt i *Invandrarkvinnan* utgörs av "invandrare", detta är det tecken med privilegierad status kring vilken diskursen organiseras. Genom en ekvivalenskedja kopplas olika element till begreppet "invandrare" för att ge det mening. På så sätt skapas en diskursiv förståelse för vad en "invandrare" är och inte är.

Analysen som följer syftar till att skapa förståelse för hur den kollektiva identiteten "invandrare" är konstruerad i *Invandrarkvinnan*

Analysen har delats in i olika avsnitt efter vad som framkommit i texterna. De olika delarna är trots denna uppdelning tätt sammanlänkade och ska förstås i sin helhet.

4.1.1 Dikotomi mellan svensk/invandrare

Laclau och Mouffes diskursanalytiska inriktning uppfattar identitet som något relationellt konstruerat, man är något i förhållande till vad man inte är. Identitetsskapandet byggs i det avseendet kring konstruerandet av en "Annan" som man skiljer sig från (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 166). "Invandrare" konstrueras på så vis i förhållande till svenska kvinnor i *Invandrarkvinnan*. Följande citat är ett exempel på detta:

Vilka jämställdhetsfrågor är angelägna att åtgärda för invandrarkvinnor? Skiljer de sig från de frågor som är aktuella för svenska/inhemska kvinnor? (Invandrarkvinnan nr 2, 2007, s 6)

Frågan implicerar ett synsätt på ”invandrarkvinnor” som en homogen grupp, där man enbart på grund av sin migration drabbas av samma problem på jämställdhetsfronten. ”Invandrarkvinnor” sätts upp som en dikotomi mot dem man benämner svenska/inhemska kvinnor och även om frågan antyder en osäkerhet huruvida ”invandrarkvinnor” och svenska kvinnor upplever att samma jämställdhetsfrågor är aktuella för dem eller inte görs en tydlig skiljelinje mellan de två kategorierna. Denna ständiga upprepning av "invandrare" och svenskar som varandras motsatser skapar idéer om att det finns viktiga skillnader dem emellan (Brune, 2004, s 86). På så vis kan kategoriernas gränser upprätthållas.

I frågans osäkerhet kring om "invandrare" drabbas av samma jämställdhetsproblem som svenska kvinnor kan också ett medvetande om hur flera maktstrukturer kan samverka för att skapa bristande jämställdhet synliggöras. Att vara "invandrare" och kvinna kan innebära fler, eller andra, jämställdhetsproblem än att vara svensk och kvinna. Trots detta medvetandegörande är det fortfarande en relativt enkel förståelse för vad det innebär att vara "invandrare" som framkommer i texten. Kategorierna "invandrare" och svensk i förhållande till kategorin kvinna är breda och förenklade. Att vara ”invandrarkvinna” kan innebära större jämställdhetsproblem än att vara svensk och kvinna, men variationerna inom de uppställda kategorierna måste också antas skifta, där fler faktorer än etnicitet och kön påverkar i vilken grad olika människor drabbas av bristande jämställdhet (SOU 2005:41, s 239).

De [invandrarkvinnorna, *min anmärkning*] har ju sämre utgångspunkt för att få hjälp: dåliga språkkunskaper, dålig information om samhället, kanske sämre nätverk omkring sig osv. (Invandrarkvinnan nr 2, 2007, s 6)

I citatet ovan sker åter en dikotomi mellan ”invandrarkvinnor” och svenska kvinnor. Även om det inte sägs rakt ut i texten är det underförstått att det handlar om en jämförelse med svenska kvinnor. ”Invandrarkvinnorna” har sämre utgångspunkt för att få hjälp än de svenska kvinnorna. Användandet av ett ”ju” i frågan antyder att det gäller en vedertagen kunskap, något vi vet förhåller sig på det här viset. På så vis verkar ”invandrarkvinnornas” utanförskap ha gjorts till en objektivitet, i det avseende att det är en så etablerad framställning att dess sanningsvärde inte ifrågasätts (jmf Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s 43).

”Invandrare” distanseras inte enbart från svenskar i Invandrarkvinnan, utan även från det svenska samhället, vilket följande citat är ett exempel på:

"Det är ju detta som är det viktigaste med vår verksamhet att vi kvinnor hjälper och stödjer varandra så att vi alla vågar prova nya vägar, vidgar våra sinnen och vågar ta plats i det svenska samhället." (Invandrarkvinnan nr 3, 2007, s 7)

Ovanstående citat skapar en förståelse av "invandrare" som inte enbart uteslutna ur det svenska samhället genom en exkludering av andra, men även genom det egna handlandet. Att ta plats i det svenska samhället kopplas till att våga prova

nya vägar och att vidga sina vyer. Det svenska samhället framställs som något främmande, som ”invandraren” är exkluderad ifrån snarare än en del av. I problemet döljs en osäkerhet över hur "invandraren" ska agera för att synliggöras i samhället, där kvinnan behöver stöd från de övriga i gruppen för att våga.

4.1.2 Utanförskap

Att inte vara en del av det svenska samhället, oavsett om detta sker genom exkluderande eller genom det egna valet att distansera sig från samhället, utgör en tydlig bild i Invandrarkvinnan över hur "invandrares" situation ser ut.

Utanförskapet drabbar många invandrarkvinnor och invandrarkvinnor har alltför sämre villkor än resten av befolkningen vad gäller arbete, ekonomi och hälsa. Trots att kvinnorna är en stark resurs och har ofta kunskaper och kompetens men som inte tas tillvara av samhället. [sic!] (Invandrarkvinnan nr 3, 2008, s 7)

Utanförskapet är i vad som framgår ovan tätt bundet till invandraridentiteten. Genom en betoning på att "invandrarna" har sämre villkor – uttalat i relation till vad svenskar har – menar man att invandrarna är utsatta för ett utanförskap de inte helt kan påverka själva. Utanförskapet verkar dock inte vara kopplat till egenskaper hos "invandrarkvinnorna", de har "kunskaper och kompetens" men dessa egenskaper tas inte tillvara av samhället. Samhället är således det som dikterar förhållandena för kvinnorna och "invandrarna" är i det avseendet relativt oförmögna att förändra sin situation.

Utanförskapet visar sig även på andra vis. Genom att inte få möjlighet att representera sig själv, är det svårt att påverka den bild som framställs av den egna identiteten. Denna bristande möjlighet till representation synliggörs i följande citat:

Många av oss är välintegrerade i det nya samhället. Många av oss har en hög utbildning [...] Det händer dock allt för ofta att vi blir objekt för andras åtgärder. Istället för att bli hörda gör sig andra till språkrör för oss. (Invandrarkvinnan nr 1-2, 2008, s 4)

Problemet som framkommer i ovanstående citat är att ”invandrare” från omgivningens håll ses som en homogen grupp där hänsyn inte tas till de olika individernas skilda egenskaper och erfarenheter. "Invandrarna" osynliggörs genom att göras till objekt istället för subjekt och ses utifrån denna konstruktion inte som kapabla att representera sig själva och sina intressen. Istället sker representationen genom andra, som genom att göra sig till "språkrör" kan diktera hur situationen ser ut för "invandrarna". På så sätt har inte "invandrare" makten att själv definiera sin situation.

Den höga utbildning och välintegrering som kopplas till många "invandrare" till trots innebär inte en möjlighet för gruppen att göra sig hörd. Detta är en, för alla som är berörda av kategorisering, viktig möjlighet, som när denna saknas innebär en problematisk situation för de kategoriserade. Genom möjligheten att påverka konstruerandet av den kategori man anses tillhöra skapas också utsikter

för att påverka hur kategorin ska uppfattas och bemötas av omgivningen (Stoltz, 2000, s 36). Denna önskan att påverka kategorins bemötande synliggörs ytterligare i följande citat:

Vi har mycket kunskap och erfarenheter, måhända lite annorlunda. [...] [Vi, *min anmärkning*] önskar att vi ses som en resurs med flerkulturell kompetens. (Invandrarkvinnan nr 1-2, 2008, s 4)

Ovanstående kan tolkas som att det bemötande som i dag sker av kategorin "invandrare" inte motsvarar det bemötande "invandrarna" själv skulle vilja se. Genom önskan att ses "som en resurs" framkommer hur omgivningen idag inte delar denna bild av "invandrare".

Även om flera subjektspositioner är närvarande i citaten ovan, där identiteten för många kopplas till "hög utbildning" och "aktivt deltagande i samhället", är invandrarskapet den dominerande positionen och det som binder samman dessa kvinnor och som exkluderar dem från resterande samhälle.

Av citaten ovan framkommer en bild av att man från Invandrarkvinnan anser att det omgivande samhället upprätthåller gränserna till denna gemensamma kollektiva identitet genom att se "invandrare" som en homogen grupp, utan hänsyn till de olika individernas särskilda kompetenser. Detta gemensamma exkluderande, där hänsyn inte tas till individernas olika egenskaper verkar för att stärka utanförskapet. På så sätt dras tydliga gränser från det omgivande samhället, där den som kategoriseras som "invandrare" inte tillåts att representera sig själv och där dessa kvinnors kunskaper och erfarenheter inte tas tillvara.

4.1.3 Nationella och kulturella förstärkningar

Svenskar som kategori är förhållandevis osynliga i Invandrarkvinnan och uppträder främst i motsatspol till "invandrare". Exemplet nedan är ett av få där svenskar och svenskhet faktiskt diskuteras.

Svenskarna har en alldeles särskild relation till naturen. [...] Undersökningar har visat att materiella ting som bilar och hus inte signalerar hög status i Sverige på samma sätt som i andra länder i västvärlden. (Invandrarkvinnan nr 3, 2008, s 10)

Citatet ovan tyder på en förstärkning av den romantiska bilden av svenskar och naturen. Svenskar är naturliga snarare än på jakt efter hög status, vilket gör svenskar till en unik nationell grupp. Här förstärks ett kulturellt drag och svenskhet sätts i relation till "natur". En motsättning syns också mellan svenskar och resten av västvärlden.

Det är i texten otydligt vem det är som räknas till denna kategori av svenskar och en problematisering av om även "invandrare" inkluderas i denna identitet eller om den är begränsad till att gälla personer födda i Sverige, av svenska föräldrar saknas. Det skulle därmed vara möjligt att argumentera för att svenskar i detta avseende ska ses inkluderande. Trots det finns det anledning att tvivla på att så är fallet. Genom att sätta svenskheten i samband med en alldeles särskild

relation med naturen antyds att detta är en djuprotad relation. Svensken låter sig till skillnad från personer i andra länder i västvärlden inte imponeras av statusprylar i den utsträckning som vi kan se i övriga världen. Istället är naturen, det ursprungliga, fortfarande det viktiga för svensken. Denna egenskap, är på grund av sin fixerade karaktär, inte något som enkelt överförs till personer som invandrar till Sverige, utan något som ligger i den svenska identiteten och skiljer den från andra västerländska identiteter. I samband med Invandrarkvinnans i övrigt så tydliga uppdelning mellan "invandrare" och svensk väljer jag därmed att luta mig mot en förståelse av att "svenskar" i detta fall inte ses som om de som invandrat till Sverige vore inkluderade. Snarare kan texten ses som att tydligare gränser mellan svenskar och "invandrare" dras, även då texten har en positiv och informerande ton. Denna information verkar vända sig till en publik som inte är inkluderad i samma samhälle och behöver någon som berättar varför svenskar betar sig som de gör.

Den tydliga frånvaron av diskussioner om vad svenskar och svenskhet innebär kan ses som att svensk sätts upp som en normkategori, kring vilken identiteten "invandrare" kretsar kring. "Invandraren" blir således det som avviker från normen och det som därför tas upp till diskussion. Genom svenskhetens oproblematiserade karaktär blir de skillnader som görs mellan de båda kategorierna svensk och "invandrare" till last för "invandrarna" och fungerar i längden stigmatiserande (jmf Brune, 2004, s 61,76).

Mycket av den verksamhet som beskrivs och bedrivs för föreningens medlemmar i Invandrarkvinnan har kulturella och traditionella inslag. Föreningen anordnar fester och möten för dess medlemmar där det kulturella inslaget är viktigt. Invandrarkvinnan beskriver hur man varje år har en fest där "var och en tar med sig någon mat eller kaka från sitt hemland" (Invandrarkvinnan nr 3, 2007, s 7). Utställningar har också anordnats för att visa upp dräkter från hela världen (ibid). De kulturella inslagen kopplas genomgående till hur man från kvinnornas sida försöker dela med sig av kulturella uttryck och traditioner från ursprungslandet. Denna strävan synliggörs i följande citat:

"Vi har berättaraftnar där vi berättar om olika traditioner, seder och bruk. Sist pratade vi om våra bröllop och många hade bilder med sig och visade. På nästa möte kommer vi att spela musik från olika länder och berätta om det." (Invandrarkvinnan nr 3, 2007, s 7)

Den tydliga betoningen på "olika" i samband med länder och traditioner synliggör hur de kulturella uttrycken ses som väl definierade och avgränsade ifrån varandra. Genom att visa och berätta om sina traditioner och seder förstärks skillnader dem emellan och gränser mellan de "olika traditionerna" upprätthålls.

Framställningen av "invandrares" kulturer som essentialistiska, i den mening att de är lätt identifierbara och bevaras efter en flytt till ett annat land riskerar att få konsekvenser för förståelsen av "invandrare". Sådana konsekvenser utgörs av en syn där "invandrares" kulturer ses som mer traditionsbundna och hierarkiskt lägre stående (Ålund, 2002, s 8).

Hur "invandrares" kulturer framställs som tydligt avgränsade och identifierbara synliggörs än tydligare i följande citat:

[...]det kulturella inslaget var som en mosaik bestående av vackra bitar från världens alla hörn. Japanska mödrar och barn i vackra dräkter framförde körsånger från Japan. [...] [de, *min anmärkning*] sjöng altevistiska sånger från Turkiet och spelade på olika traditionella instrument. (Invandrarkvinnan nr 3, 2008, s 5)

Trots att man i texten menar att "[g]lobaliseringen [...] medför att frågor om interkulturalitet, mångkultur, identitet och arbetsmarknad blir viktiga för samtiden" (Invandrarkvinnan nr 3, 2008, s 5) verkar man i den fortsatta texten ha en något förenklad syn på dessa begrepp. Begreppen "interkulturalitet" och "mångkultur" exemplifieras som "en mosaik bestående av vackra bitar" där det läggs fokus på det traditionella och distinkta i varje "kultur". Genom framlyftandet av dessa sätts de också i motsats till varandra. Kvinnorna med ursprung i olika länder uttrycker tillsammans sin mångkultur genom att förstärka traditionella uttryck från ursprungslandet. Mångkulturen är således inte något som representeras av de olika kvinnorna, som ett resultat av olika kulturella intryck och det aktiva valet att tillämpa några av dessa och förkasta andra. Mångkulturen syftar snarare på mångfalden av olika kulturer, där varje kultur ses som en vacker mosaikbit. Interkulturaliteten och mångkulturen utgörs därmed av att de olika kulturena, från varandra väsensilda, sätts i ett sammanhang och tillsammans bildar en sammanslutning, en mosaik.

De kulturella uttryck som görs tydliga i Invandrarkvinnan handlar till stor del om seder och bruk vad gäller mat, kläder och högtider. Kulturer och traditioner är i hög grad kopplade till "hemlandet", det vill säga till olika nationer, och kulturer framställs på så vis som homogena och avgränsade. Genom de ordval som kopplas till kultur framkommer en bild av kulturer som något som påtagligt skiljer sig mellan olika nationer, där "invandrarnas" kultur skiljer också sig från den svenska (jmf Borevi & Strömblad, 2004, s 10).

Synen på mångkultur verkar i hög grad kopplas till berättandet om den egna kulturen. Genom att dela med sig av det som man uppfattar som typiskt för den egna kulturen kan även de andra lära sig mer om denna. På så sätt betonas skillnader och olikheter i kvinnornas kulturella traditioner.

4.1.4 Essentialism

Invandrarkvinnan för i stort ett resonemang där "invandrare" framställs som en väl avgränsad kategori med fixerade gränser. Invandrarskapet är även något som ärvs mellan generationer, i den mån att det räcker att vara född av invandrade föräldrar för att betecknas som "invandrare". Följande citat är ett exempel på detta:

Andra generationens invandrarflickor: kan de ta makten över sitt liv och hur ska det gå till? (Invandrarkvinnan nr 2, 2007, s 6)

Att prata om andra generationens "invandrarflickor" innebär att flickorna inte själva har invandrat. Ändå benämns flickorna som "invandrare", vilket tyder på att "invandrare" är något man är för en lång tid framöver och som sträcker sig

över generationsgränserna. ”Invandrarflickorna” benämns också som maktlös. I citatet nedan blir det än tydligare att synen på ”invandrare” inbegriper en essentialistisk kärna, fixerad över tid.

Hur ska man få fler kvinnor till makten? Hur många generationer tar det innan invandrarkvinnorna har en chans? (Invandrarkvinnan nr 2, 2007, s 6)

Även här antyds att ”invandrare” är något man är över generationsgränserna. I detta fall är tidshorisonten längre än ”andra generationens invandrare”. Kopplingen mellan ”invandrare” och ”flera generationer” synliggör en konstruktion där invandrarskap betyder mer än att vara invandrad, eller ens född av föräldrar som har invandrat. Att vara ”invandrare” är enligt denna konstruktion bestående av något annat, oidentifierbart men överförbart. Samtidigt utmålas ”invandrarkvinnorna” som passiva. Genom frågans utformning antyds att det inte är upp till kvinnorna själva att få tillträde till makten, utan det är något som är beroende av andra krafter.

De båda citaten visar på att ”invandrare” är en väsentlig del av den egna identiteten, och förstås inte enbart i betydelsen av att ha flyttat från ett land till ett annat, oavsett av vilka skäl denna skett. Genom kopplingen mellan ”invandrare” och ”generationer” blir identitetens essentiella kärna, invandrarskapet, än mer tydlig. Invandrarskapet är en så pass stark del av identiteten att det förs över på nästkommande generation. För att vara ”invandrare” kräver det således inte att man själv har invandrat.

4.2 Vi Mänkor

Den kollektiva identiteten, i det här fallet identiteten kvinna, framställs tydligt i Vi Mänkor som bestående av olika positioner som samverkar med varandra. I följande citat är det uppenbart hur en kvinnlig identitet kan vara bestående av flera olika positioner:

Jag vill öppna folks ögon och tala om att kvinnor med funktionshinder är sexuellt attraktiva och har ett sexliv och att det dessutom förekommer våld mot dessa kvinnor. (Vi Mänkor nr 2, 2008, s 8)

Ovanstående citat medvetandegör en syn på att den kvinnliga identiteten kan bestå av flera komponenter. Kvinnor kan vara både sexuella, funktionshindrade och utsatta för våld. Problemet med att detta är en situation som Vi Mänkor menar inte alltid finns förståelse för kopplas till härskarteknik och makt där kvinnorna är i beroendeställning till de som utövar våldet (Vi Mänkor nr 2, 2008, s 8).

Trots ett medvetande om att den kvinnliga identiteten kan bestå av många olika komponenter, är det inte alltid att omgivningen menar det samma. I följande citat belyses hur den kollektiva identiteten utifrån kan ses som homogen och förenklad:

Och i ett jehu gick jag från att vara en mänska-journalist-turist till en kvinna med bröst och kjol. (Vi Mänkor nr 2, 2008, s 4)

En reducering av förståelse för vad en kvinna är tydliggörs här, där kvinnans yttre egenskaper innebär att andra delar i hennes identitet osynliggörs. I likhet med problemet som framkom i Invandrarkvinnan där man menar att "invandrare" kategoriseras av det omgivande samhället kan även en förenklad kategorisering av kvinnor ske utifrån.

Den kvinnliga identiteten är samtidigt utsatt för flera typer av maktstrukturer, vilket exemplifieras med följande:

Har du asylskäl? Är du kvinna behöver frågan knappast ställas. Det finns heterosexuella, partipolitiskt aktiva män. Och så finns det alla andra. Kvinnors asylskäl negligeras systematiskt. Homosexuella som inte vågat stiga ur garderoben förväntas stanna där. (Vi Mänkor nr 3, 2008, s 9)

I citatet ovan framkommer tydligt hur ett intersektionellt perspektiv kan användas för att förstå den diskriminering som kvinnor utsätts för. Den kvinnliga identiteten kan här inte kopplas till asylskäl, då dessa främst rör "heterosexuella, partipolitiskt aktiva män". Kvinnan är här föremål för flera maktstrukturer där kön, etnicitet, sexualitet och politisk aktivism bidrar till att belägga vilka asylskäl som kan åberopas, men där dessa strukturer inte ses som förekommande av de som utreder asylfrågan.

Vi Mänkor intar ett mer komplext angreppssätt på den kollektiva identiteten kvinna. Områden som diskuteras i relation till kvinnor är exempelvis homosexualitet, fattigdom, maktstrukturer, normer och flyktingfrågor. Tidskriften tar inte enbart upp flera olika ämnen, men menar även att olika maktstrukturer är kopplade till varandra och ett intersektionellt perspektiv är således närvarande i Vi Mänkors syn på den kvinnliga identiteten.

4.3 Sammanfattande diskussion

Den bild av "invandrare" som framkommer i Invandrarkvinnan är en homogen bild präglad av en enkel förståelse för vad det innebär att vara en "invandrare". Att en "invandrare" kan komma från vitt skilda områden i världen är inget som problematiseras. Inte heller diskuteras vilken position i samhället som "invandraren" har, där situationen måste anses annorlunda för en arbetslös migrant som flytt sitt ursprungsland jämfört med en arbetskraftsmigrant som rekryterats till Sverige på grund av sin specialistkompetens. Många aspekter i en människas liv påverkar vilka problem och svårigheter som måste bemötas, något som det i Invandrarkvinnan i hög grad saknas förståelse för. På så vis saknas nyanser i förståelsen av vad en "invandrare" är.

Invandrarkvinnan spelar snarare på en stereotyp bild av "invandrare" där begrepp som maktlöshet och utanförskap framställs som en naturlig, om än problematisk, del av de invandrades identitet. Varför situationen ser ut så här för

”invandrare” är inget som diskuteras, utan snarare något som tas för givet att så är fallet.

Trots detta framkommer det några tvetydigheter i konstruktionen av ”invandrare”, där problem som att utifrån ses som en homogen grupp och exkluderas framkommer. Dessa kopplingar görs endast undantagsvis och framkommer främst i frågor om utanförskap. Tendensen som annars syns i Invandrarkvinnan är att tidskriften själv gör dessa kopplingar i konstruerandet av ”invandrare”. Genom kulturförstärkning och fokus på invandrarskapets essentialistiska kärna görs sådana förbindelser som kan förstås som om ”invandrarna” vore en homogen grupp.

Genom fastlåsandet av denna betydelse exkluderas andra möjliga definitioner av begreppet ”invandrare”. På så sätt reproduceras föreställningar om ”invandrare” som en homogen grupp med tydliga gränsdragningar och skillnader jämfört med ”oss” ”svenskar”. Genom skapandet av ett ”vi” byggt på föreställningen om gemensamma erfarenheter distanserar man sig också från de ”svenska” kvinnorna. Invandraridentiteten konstrueras på så sätt genom diskursiva processer där vissa element kopplas till nodalpunkten ”invandrare” och ges en fixerad förståelse.

Det sätt på hur den kollektiva kategorin ”invandrarkvinnor” är konstruerad i Invandrarkvinnan skiljer sig från sättet på hur den kollektiva kategorin kvinnor konstrueras i Vi Män. Efter analysen av tidskriften är det tydligt att ett intersektionellt perspektiv saknas i Invandrarkvinnan. Istället konstrueras ”invandrare” kring en enkel maktstruktur, där diskriminering och ojämlikheter mot denna grupp av människor framläggs som att ske enbart eller främst på grund av etniska maktstrukturer. I det verkliga livet är det rimligt att tänka sig att olika ”invandrare” drabbas av diskriminering i olika hög grad och på olika premisser. En invandrad lågavlönad kvinna kanske drabbas värre av ojämlikheter än en man, medan en homosexuell eller HBT-person i kombination med etnicitet kan vara värre utsatt för diskriminering än en svenskfödd person ur medelklassen. Oavsett hur dessa maktstrukturer verkar är det inte ovanligt att korsningar mellan de uppsatta kategorierna sker i samspel med maktrelationer.

Det intersektionella perspektivet framkommer här tydligare i Vi Män, där mer hänsyn tas till att den kollektiva identiteten kvinna samtidigt korsar flera olika maktstrukturer. Analysen av denna tidskrift har här främst skett för att tydliggöra avsaknandet av förståelse för intersektionella perspektiv som framkommer i Invandrarkvinnan. Trots det är det inte helt möjligt att jämföra de båda tidskrifterna. Analysen av Vi Män har främst skett med en fokusering på intersektionalitet och ska förstås som en komparation med Invandrarkvinnan på detta specifika område.

5 Slutsats

Jag har i min uppsats visat hur kategorin ”invandrare” förstås och konstrueras dels i delar av den politiska och akademiska världen, dels av de som själva brukar räknas till denna kategori. Det är två motstridiga bilder av vad en ”invandrare” är och hur kategoriseringen av ”invandrare” bör förstås som framkommer i dessa sammanhang.

Även då användandet av kategorier i praktiken, i vårt dagliga språk, är nödvändigt för att förstå verkligheten och sortera in information är det av största vikt att vara medveten om vilken komplexitet kategorin bär med sig. Genom de sätt som vi använder och tolkar språket får olika begrepp olika värdeladdningar och det är viktigt att förstå att kategorier av dessa slag sällan upplevs som ”neutrala”. Problemet med att använda sig av kategorier blir således när medvetande om dess komplexa karaktär saknas.

Den socialkonstruktivistiska teorin intar ett kritiskt förhållningssätt vid diskussionen om hur kategorier bör, eller tydligare inte bör, användas. Vikt läggs också vid de konsekvenser som tillskrivandet av sådana kategorier innebär. Här betonas att kategorier främst är socialt konstruerade och saknar en essentialistisk kärna. När en kategori ändå ges en fastlåsende och i det närmaste naturlig karaktär finns alltid en risk att detta leder till stigmatisering för de som kategoriseras. Denna stigmatisering kopplas inom socialkonstruktivismen till de negativa värdeladdningar som ofta omsluter begreppet.

Konstruerandet av ”invandrare” som en kollektiv identitet i Invandrarkvinnan kopplas genom artikulationer till utanförskap, kulturella traditioner, essentialism och i motsatsförhållande till en svensk identitet. ”Invandrare” får därmed en förenklad karaktär där problematiseringar om intersektionalitet och olika subjetspositioner saknas.

I såväl den socialkonstruktivistiska teorins kritik mot begreppet som i Invandrarkvinnans faktiska konstruerande av det samma förstås ”invandrare” snarare som kopplat till etnicitet än till migration. Invandrarkvinnans fokus på invandrarskap som sträcker sig över generationsgränserna är ett exempel på detta.

På så sätt verkar det röra sig om motstridiga diskurser, där en kamp förs om vilken mening som ska läggas i begreppet ”invandrare”.

En tydlig diskrepans är således tydlig mellan dessa sätt att konstruera och reproducera begreppet ”invandrare”. Det intressanta här är den spänningen som upplevs mellan hur man utifrån forskarsamhället och den politiska världen och hur man från invandrarföreningar så som Invandrarkvinnan ger mening till begreppet ”invandrare”. Denna spänning uttrycks i kritik utifrån mot tillskrivandet av en kollektiv identitet, i det avseende att denna verkar essentialistiskt och stigmatiserande, medan man från de som invandrat ser ett behov av att känna tillhörighet till en kollektiv identitet.

Från den akademiska världen betonas hur tillskrivandet av en kollektiv identitet ofta får sociala konsekvenser. När de egenskaper som ses som representativa för den kollektiva identiteten görs "naturliga" påverkar det hur personer som antas tillhöra gruppen bemöts runt om i samhället. På så sätt blir det också i det närmsta omöjligt för de som tillhör kategorin att påverka den representerade bilden.

Samtidigt verkar det finnas ett behov hos Invandrarkvinnan, och i förlängningen möjligtvis för många av de som själva har invandrat, att känna delaktighet i en kollektiv identitet. Genom gemenskapen med andra med liknande erfarenheter synliggörs den egna situationen. Även då denna gemenskap inte är grundad i essentialistiska egenskaper, utan främst i erfarenheten av att ha invandrat så konstrueras gruppen som den vore homogen.

Kategoriseringens vara eller icke vara, utgör i likhet med feminismens kategorisering av kvinnor en paradoxal verklighet. Även då kategoriseringar är problematiska och exkluderande är det också en möjlighet att kunna tala om strukturella problem. Utan kategorin "invandrare" hade det t.ex. varit mycket svårare att tala om etnisk diskriminering på arbetsmarknaden eller andra delar av samhället.

Detta behov av en kollektiv identitet till trots utesluter inte möjligheten för tidskrifter som Invandrarkvinnan att inta en mer problematiserande och diskuterande ansats. Snarare än att ensidigt framställa invandrare på ett visst sätt, som maktlösa och där den egna kulturen förstärks, hade det varit möjligt med en mer nyanserad framställning. En sådan framställning skulle kunna inbegripa en skildring av "invandrare" som innehavare av flera subjektpositioner, där invandrarskapet enbart utgör en del av individens identitet, om än en viktig del.

Tidskriften Invandrarkvinnan är till stor del skriven på relativt enkel svenska med korta meningar och ofta rakt på sak. Detta skulle möjligtvis kunna vara en bidragande orsak till den förenklade syn på "invandrare" som förekommer i tidskriften. Att avstå från en problematisering av "invandrades" situation kan vara en avsiktlig strategi för att bättre passa tidskriftens målgrupp. Samtidigt skulle ett mer diskuterande förhållningssätt till de problem som tas upp kunna ske även på enklare svenska och det enklare språket kan därmed inte helt förklara eller ursäkra bristen på komplexitet. Ett fokus på "invandrare" i olika positioner i samhället och i livet kan åtminstone implicit bidra till en mer komplex förståelse över vad en "invandrare" är.

Det är min förhoppning att min studie bidragit med en något klarare syn över de skillnader som förekommer mellan kritiken mot kategoriseringar och behovet av en kollektiv identitet. Även då "invandrare" ofta upplevs som en stigmatiserande kategori är det kanske inte helt möjligt att undvika användandet. Väsentligt i det läget är vilka värderingar som läggs i förståelsen.

Mycket finns att undersöka på området och en större studie hade varit synnerligen intressant att ta del av.

6 Referenser

- Ahlbäck, Shirin Öberg, 2004. 'Fri forskning i kollision med regeringens ideologiproduktion', s 32-37 i Axess nr 5 2004
- Bergstöm, Göran & Boréus, Kristina (red), 2005. *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Borevi, Karin & Strömblad, Per (red.), 2004. *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Brune, Ylva, 2004. 'Nyhetslogik och främlingssyn i mediernas konstruktion av "invandrare" i Borevi, Karin & Strömblad, Per (red.), 2004. *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Dahlstedt, Inge, 2003. 'Invandrarorganisationer i Sverige', i F .Mikkelsen (red.) *Invandrerorganisationer i Norden*. Nordisk Ministerråd. Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
<http://norden.org/pub/kultur/kultur/sk/Nord2003011.pdf>
- Direktiv 2002:11, En sammanhållen diskrimineringslagstiftning.
- Direktiv 2003:118, Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet.
- Esiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wägngnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik
- Hall, Stuart, 1997. *Representation - Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Immi.se, Immigrantinstitutets hemsida, 2008-11-19
<http://www.immi.se/tidskrifter/>
- Invandrarkvinnan, nr 2, 2007; nr 3, 2007; nr 1-2, 2008; nr 3, 2008
Riksförbundet Internationella föreningar för invandrarkvinnor
- Lykke, Nina, 2003. "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter", s 7-15 i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr 2-3 2005
- Petersson, Bo & Hellström, Anders, 2004. 'Stereotyper i vardagen: Bilder av "de främmande" i Borevi, Karin & Strömblad, Per (red.), 2004. *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Regeringen.se, Regeringens hemsida, 2008-12-14
<http://www.regeringen.se/sb/d/10326/a/100635>
- Stoltz, Pauline, 2000. *About being (t)here and making a difference – black women and the paradox of visibility*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.

- SOU 2005:41, *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Rapport av utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- SOU 2005:56, *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*. Betänkande från Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet.
- SOU 2006:22, *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning*. Slutbetänkande av Diskrimineringskommittén.
- SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Slutbetänkande om Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Vi Mänskor, nr 2, 2008; nr 3, 2008
Svenska Kvinnors Vänsterförbund.
- Wenneberg, Søren Barlebo, 2001. *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Wigerfelt, Anders S. 2004. 'Forskning och föreställningar – betydelsen av hur rasism definieras inom forskning och i utredningar.' i Borevi, Karin & Strömblad, Per (red.), 2004. *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ålund, Aleksandra, 2002. *The spectre of ethnicity*. Linköping: Department of Ethnic Studies.